

Ärkebiskopens tal vid kyrkomötets första tematiska block, den 1 oktober 2019

Det talade ordet gäller

Ledamöter, biskopar och gäster, kära systrar och bröder i Kristus!

I fredags kväll var konserthuset i Göteborg utsålt. Bokmässan, Dagens Nyheter, Svenska kyrkan och ett bokförlag anordnade gemensamt en kväll om klimatet. Efter programmet delades ett tusental sprillans nya biskopsbrev om klimatet ut till dem som hade deltagit. En medelålders man som fick ett exemplar i sin hand sa: ”Vad bra att ni skriver om detta. Jag är inte religiös, men jag bär ändå på en längtan.”

Jag är inte religiös, men jag bär ändå på en längtan. Är inte det lite av svensken i ett nötskal? Jag hör liknande uttryck ganska ofta. Och vi har fått den här ganska tunna sekulära hinnan bekräftat genom exempelvis religionshistorikern David Thurfjells forskning som vi också kommer att möta under dessa kyrkomötesdagar.

Jag är inte religiös, men jag bär ändå på en längtan, sa han. En kvinna som kom ner för samma trappa där i Göteborgs konserthus sa: ”Jag är inte medlem i kyrkan, men får jag ändå krama dig?”

Jag bär *ändå* på en längtan. Får jag *ändå* krama dig? Där är vi, som Margareta Brandby-Cöster just uttryckt det, i centrum av den kyrkliga undervisningsfrågan: nämligen allas vårt behov av evangeliet. Av det Guds ord ”som vi inte kan säga oss själva, men som vi måste få höra som ett tilltal, för att inte gå under i självförakt eller högmod”.

Det är så lätt att ramla ner i antingen självföraktets dike eller högmodets dike. Ja, vi människor är i hög grad dikesvarelser. Än är vi kolossalt övermodiga, än kolossalt undermodiga. Och även kyrkan har lätt att hamna i diken: än självbelåtenhet, än självmarginalisering, än övertro på tradition än ”undertro” på tradition.

Vår älskade kyrkas undervisning har också haft en dragning till diken. När vi insåg att auktoritär undervisning inte fungerar var det lätt att falla för frestelsen att bli en småpratande kyrka, där trivseln blir självändamål och skymmer målet ”att lära och vägleda varandra” (Kol 3:16). Så att evangeliet får vara i svang och bära frukt – och lagen hanteras rätt. Vi har liksom rört oss mellan två diken: katederundervisningens ”så här är det” och *feel good*-pedagogikens ”hur känns det?”

Vad göra? Framför mig ser jag en Sackaios-situation. ”Skynda dig ner, Sackaios, idag vill jag gästa ditt hem”, sa Jesus till honom som satt och tryckte däruppe i trädet. Hör vi inte samma röst denna kväll: ”Skynda dig upp ur diken, kära Svenska kyrkan, jag vill gästa ditt kyrkomöte”?

Låt oss samtala, undersöka, diskutera och debattera vad det innebär att vara en kyrka som gång på gång kallas upp ur diken, som rör sig på vägen där undervisningens levande ord hörs och tas emot. Aldrig mindre än evangeliet. Aldrig mindre än frihet. Där dikestillvarons

inkrökthet lyfts bort blir det verklighet som Martin Luther beskriver så vackert i skriften *En kristen människas frihet*: Se, så flyter ur tron fram både kärleken och lusten till Gud, och ur kärleken ett fritt, villigt och glatt liv, i spontan tjänst för medmänniskan.

Eller för att säga det med Kyrkoordningens ord: allt vi gör, inklusive undervisning och lärande, syftar till ”att människor ska komma till tro på Kristus och leva i tro, en kristen gemenskap skapas och fördjupas, Guds rike utbreddas och skapelsen upprättas” (Kyrkoordningen, Andra avdelningen, Inledning).

Att varje tid har sina unika utmaningar låter närmast som en onödig klyscha. Likväl behöver det sägas även denna kväll: klimatförändringar, global migration och accelererande digitalisering kan komma att intensifiera den där längtan efter evangeliet alldeles kolossalt – samtidigt som förmågan att höra detta evangelium och att ta det till sig kan sjunka lika kolossalt. Nåden, gratia, är per definition alltid gratis. Men att bereda marken för den, och att klä evangeliets tilltal i ord och handling som kan tas emot, det är sannerligen inte gratis. Det är hårt arbete.

Idag finns det en utbredd oförmåga att ge språk åt andliga och existentiella erfarenheter. Många erfarenheter av att ha berörts av Gud omges av tystnad. För att inte tala om hur unga människor idag berövas tillgången till det språk som skulle göra det åtminstone lite lättare den dagen då de stora existentiella frågorna öppnar en avgrund framför oerfarna tonårsfötter. Vi ser både andlig längtan och brist på språkförmåga. Och då menar jag med språk inte bara de uttalade orden, utan också det ordlösa språket, handlingarna, riterna och symbolerna. Vi bidrar till denna språklöshet om vi tror att kyrkans tilltal måste vara idel lättsmält och lättuggat.

Kyrkostyrelsen skriver i sin skrivelse Tematiskt kyrkomöte 2019 – Undervisning:

Vi behöver lära och undervisa om bibelns berättelser och kristen tro [det som vi ibland kallar den stora kristna berättelsen].

Vi behöver synliggöra kristen etik och den kristna trons bidrag för rättvisa, fred och försoning.

Vi behöver tolka och uttrycka kristen tro så att dess förmåga att ge oss människor mening och livsmod blir tydlig i vår tid.

Med andra ord, vi behöver redovisa grunden för vårt hopp (1 Petrus 3:15)

I detta måste vi leva med ett dilemma som inte har någon enkel lösning. På en del håll höjs varningens finger: ”Prata inte kyrkiska! Folk förstår inte; ni bara bekräftar fördomar om kyrkan och får människor att vända sig bort från evangeliet.” Från andra håll hörs kritiken: ”Ni vågar ju inte tala om Jesus, ni låter som alla andra. Hur ska det märkas att det är evangeliet det handlar om och inte lite allmänna goda råd för ett hyfsat liv?”

Det här kräver en spagat av oss alla. Och jag som aldrig har kunnat gå ner i spagat har all respekt för svårigheten i detta dilemma. Vi vill och ska vara begripliga. Samtidigt, om inte vi använder kyrkans språk, vem ska då göra det? Om vi inte berättar berättelserna och använder de stora orden, bidrar vi själva till utarmningen av kunskap. Jag tänker ofta på att inom andra sektorer tas det för givet att vi ständigt tar in nya begrepp och närmast obegripliga

förkortningar, utan att någon någonsin ber oss om ursäkt för det. Vi får finna oss i hdmi-ingångar, USB-portar och mp3-filer. Men av oss själva kräver vi kanske lite för ofta en omedelbar begriplighet när vi talar om kristen tro. Låt oss gå till kamp mot urvattnad undervisning och förkunnelse. Men låt oss också dra bort de dimridåer som döljer evangeliet när vi fuskar med det teologiska, pedagogiska och pastorala hantverket. De där dikena igen. Men säger han inte ”Skynda dig upp ur diken, kära Svenska kyrkan, idag vill jag gästa ditt kyrkomöte”?

Vid årsskiftet blir barnkonventionen lag i Sverige. I artikel 27 fastslås rätten för varje barn till den levnadsstandard som krävs för barnets fysiska, psykiska, andliga, moraliska och sociala utveckling. Att tillgodose dessa rättigheter ses i vårt land som en samhällsfråga – i vart fall när det gäller hälsovård och utbildning. Ingen politiker skulle komma på tanken att säga att det är en fråga av rent privat karaktär. Med rätta tar vi för givet att det angår hela samhället att barnen får sina fysiska, psykiska och sociala behov tillgodosedda. Nu är det hög tid att vi inser att också barns rätt till andlig utveckling är en obligatorisk angelägenhet för hela samhället. Det håller inte att förpassa religiösa frågor till den privata sfären. Det håller inte heller att upphöja ateism eller agnosticism till önskvärd standard och degradera religiös tro till en avvikelse som samhället måste stå ut med tills den förhoppningsvis försvinner.

Vi har hört det och har sett det belagt i forskning: undervisningen i religionskunskap i svensk skola är inte optimal. Den utgår alldeles för mycket från föreställningen att tro är något som alltid bara de andra har, de som är lite aparta, de som är inte lika moderna, rationella och upplysta som vi är. Istället borde den utgå från det självklara i tros- och livsåskådningar. Varje liten människa föds in i ett sammanhang, somliga växer in i en aktiv trosutövning, andra i ett avståndstagande från sitt ursprungliga sammanhang. Det borde vara en statsintresse att göra det lätt för sina medborgare oavsett ålder att vårda och växa i sin tro- och livsåskådning. Rotade människor är troligen bättre medborgare än rotlösa människor. Ett samhälle som upphöjer religiös analfabetism till samhällsnorm och religiöst vakuum för barn och ungdomar till ett ideal blir ett växthus för idiotiska fördomar.

Dessa märks inte minst i debatten om konfessionella friskolor. Oavsett om vi tycker det är bra eller dåligt att ha sådana skolor, bör vi kunna ställa krav på att argumenten baseras på sanna fakta. Så är långt ifrån alltid fallet. På ledarplats i en lokaltidning i Blekinge stod nyligen följande att läsa:

Religiösa friskolor bör avskaffas och förbli historia. Vårt skolväsende är till för att forma framtida medborgare, inte för att religioner ska förneka vetenskap och sprida skräck hos barn... Självklart går inte vetenskap och religion ihop. Vetenskapen säger att den alltid är villig att ändra sig, så länge bevis framkommer. Religionen säger att bevis är nonsens, och att gamla ”heliga” skrifter är sanna.¹

Den här texten visar att okunskap om tro och religion i förlängningen är en samhällsfara. Därför är det viktigt att vår kraftsamling på undervisning och lärande också innefattar ett deltagande i det offentliga rummet. Vi behövs! Tillsammans! Självmarginaliseringens tid är förbi. Låt oss ta den plats vi måste ta och som vi allt oftare inbjuds att ta. Detta arbete är till gagn för kyrkan, för samhället och, ytterst, för att världen ska leva – den värld som Gud så älskade att Gud sände sin Son.

¹ <http://www.sydostran.se/ledare/avskaffa-religiosa-friskolor/>

”Religiösa skolor måste avskaffas, vi kan inte finansiera manipulering av barn.”

Att självklarheten i dop och kyrkotillhörighet har minskat är gamla nyheter för oss. Men vad betyder det att medlemskap idag i högre grad är resultatet av ett aktivt val? Enligt vår egen forskning spelar det en avgörande roll för beslutet att bli medlem i kyrkan att själv ha en relation till någon i kyrkan. I den färska studien *Dop i förändring* ser vi att det idag är mammorna som i högre grad än papporna är angelägna om att barnen ska döpas. Men vi kan inte förlita oss på detta. Studier har visat att mammorna blir alltmer som papporna – ointresserade. Skillnaden mellan kvinnor som tar mer ansvar för kyrkolivets fortlevnad och männen som är mera distanserade håller på att jämnas ut – på männens nivå. Det betyder till exempel att vi behöver skapa naturlighet kring dop i andra åldrar än bebisåldern. Vuxendopen har ju redan ökat samtidigt som barndopen minskar. På sikt ser det ut som att vuxendop kommer att bli lika vanligt som barndop. Hur anpassar vi vår undervisning om dopet till det? Hur talar vi om dopet och utformar dopgudstjänster? Självklart är undervisning och lärande inte bara en fråga för barn 0-18, utan en fråga för alla åldrar.

I en färsk undersökning visar sociologen Erika Willander att mindre än hälften av Sveriges befolkning har en personlig erfarenhet av religionsutövning. Att det är så kan innebära att personliga berättelser, föreställningar och fördomar om vad det innebär att praktisera en tro blir viktigare. Möten med kristna människor, berättelser om trons betydelse – även i form av ett biskopsbrev om klimatet – kan väcka längtan efter den tillhörighet och samhörighet som medlemskap i Svenska kyrkan innebär – längtan efter evangeliet, även om det ordet i just den stunden verkar långt borta.

Programmet för lärande och undervisning är vår gemensamma långsiktiga satsning. Det innebär ett systematiskt och sammanhållet arbete. Och det är ett paraply för kyrkans undervisningsarbete på alla nivåer: församlingar, stift och nationell nivå.

Programmets tre linjer är ett uttryck för undervisningens breda anslag. Vi ska förkunna evangelium i ord och handling,

- i de kontaktytor som redan finns: i de kyrkliga handlingarna, i kyrkor och församlingshem
- i det digitala landskapet
- och i det offentliga rummet.

Kyrkostyrelsen formulerar en djärv vision för arbetet. År 2030 ska arbetet med undervisning och lärande, tillsammans med de andra tre dimensionerna av den grundläggande uppgiften ha uppnått detta:

- Dopmedvetenheten har stärkts
- Vi praktiserar en pedagogik som håller ihop information, formation och transformation, d v s att förvärva kunskap, att få formas in i kristet liv och leva i ständig omvändelse
- Trons offentliga konsekvenser ses som en självklarhet
- Kunskapen om kristen tro har ökat i det offentliga rummet
- I enlighet med barnkonventionen, som då sedan 10 år är lag i Sverige, har barn och ungas villkor förbättrats
- Det har blivit vedertaget att en hållbar värld omfattar åtminstone fyra dimensioner: social, ekonomisk, ekologisk och andlig

Lyckas kan det bara som en *gemensam* satsning. Alla förtroendevalda, anställda och alla som kan och vill behöver stärka och utveckla den teologiska, pedagogiska och kommunikativa skickligheten inom lärande och undervisning. Det allmänna prästadömet! I praktiken kan det se väldigt olika ut, men syftet är detsamma.

Det handlar inte i första hand om kyrkan och medlemstal (även om de inte är oviktiga). Utan det handlar om – för att åter använda Margareta Brandby-Cösters ord – att människor inte går under i självförakt eller högmod. Det handlar om frälsning. Om att komma upp ur diken. Och säger han inte just ikväll: ”Skynda dig upp ur diken, kära Svenska kyrkan, idag vill jag gästa ditt kyrkomöte”?

Ärkebiskop Antje Jackelén